W: Budowa geologiczna Polski. Tom 2. Tektonika (red. P. Aleksandrowski, K. Zglinicki): 9–10. Warszawa, 2026

Przedmowa

Szanowni Czytelnicy,

Przekazujemy kolejną część drugiego wydania monograficznej serii wydawniczej „Budowa geologiczna Polski"– tom 2 „Tektonika". Niemal równocześnie opublikowany inauguracyjny tom 1 jest poświęcony stratygrafii. Publikacja niniejszego tomu ma charakter szczególny, gdyż od poprzedniego wydania syntezy tektonicznej naszego kraju, przygotowanej pod redakcją Władysława Pożaryskiego i stanowiącej wówczas tom 4 serii, upłynęło ponad pięćdziesiąt lat. Tamto opracowanie przez dekady pełniło rolę jednego z podstawowych punktów odniesienia w różnego typu badaniach nad geologią Polski, jednak pół wieku rozwoju nauk o Ziemi przyniosło na świecie wiele zasadniczych zmian w rozumieniu procesów kształtujących litosferę, a w Polsce – w stanie wiedzy o wgłębnej budowie kraju. Niniejsza monografia nie stanowi jedynie aktualizacji wcześniejszych ujęć regionalnych. Jest to dzieło wieloautorskie, w którym poszczególne zagadnienia są przedstawiane przez specjalistów z doświadczeniem w zakresie różnych metod badawczych i niekiedy różniących się między sobą w poglądach naukowych. Poglądy te jednak na swój sposób odzwierciedlają aktualny, choć personalnie nieco zróżnicowany, zakres i stan wiedzy dotyczący tektoniki oraz geologii regionalnej Polski. Te dwie połączone ze sobą dyscypliny ze swej natury opierają się na wykorzystaniu interpolacji i ekstrapolacji dostępnych danych – często ograniczonych pod względem ilościowym i jakościowym. Podczas wyciągania wniosków korzystają z hipotez roboczych, które geolodzy starają się zweryfikować na podstawie faktów dostępnych poprzez obserwacje terenowe i badania laboratoryjne, a ich wymowa i interpretacja nie zawsze są jednoznaczne.

Postęp w rozpoznaniu zasadniczych fundamentów budowy geologicznej Polski i w zrozumieniu jak te struktury rozwijały się w czasie – co jest zasadniczym tematem rozwijanym w tej książce – opiera się na analizie zastanych i ciągle napływających nowych danych i ich interpretacji w nawiązaniu do coraz lepiej znanych współczesnej nauce, lecz zróżnicowanych, modeli przebiegu procesów geologicznych. Nieuchronnie prowadzi to do formułowania odmiennych koncepcji i hipotez badawczych. Czytelnik niniejszego tomu zauważy zatem obecność różnych, niekiedy mniej lub bardziej rozbieżnych poglądów (mieszczących się jednak w obszarze dyskursu naukowego) dotyczących budowy i rozwoju strukturalnego poszczególnych omawianych jednostek geologicznych. Redaktorzy naukowi świadomie zrezygnowali z narzucania autorom jednolitej, kanonicznej interpretacji oraz sztywnego ujednolicania terminologii, uznając, że prezentacja różnorodnych, czasem konkurencyjnych modeli (jednak opartych na wynikach rzetelnych badań i wiedzy autorów), stanowi istotną wartość poznawczą w domenie nauk przyrodniczych, opierających się na obserwacjach i eksperymentach, do których zalicza się geologia. To, co miejscami może być postrzegane jako brak pełnej spójności, w istocie odzwierciedla realny stan dyskusji naukowej i stanowi fundament dalszego rozwoju wiedzy. Niniejszy tom można zatem traktować jako zaproszenie do merytorycznej debaty.

W odróżnieniu od pierwszego wydania „Tektoniki" w ramach „Budowy geologicznej Polski" z lat siedemdziesiątych XX wieku, koncentrującego się głównie na szczegółowym opisie struktur tektonicznych, obecne opracowanie kładzie nacisk na ujęcie genetyczno-syntetyczne. Autorzy podejmują próbę wyjaśnienia genezy oraz ewolucji budowy geologicznej obszaru Polski w świetle współczesnej wiedzy o procesach litosferycznych i z wykorzystaniem wyników uzyskanych nowoczesnymi metodami badawczymi oraz osadzając omawiane jednostki w szerszym kontekście europejskim i ponadregionalnym. Układ treści tomu prowadzi Czytelnika w porządku chronologiczno-regionalnym: od zagadnień związanych z fundamentem krystalicznym i kratonem wschodnioeuropejskim, przez orogeny kadomski, kaledoński i waryscyjski oraz platformę paleozoiczną, aż po struktury alpejskie Karpat oraz kenozoiczną ewolucję tektoniczną ich przedpola. Całość uzupełniają rozdziały poświęcone współczesnym badaniom geochronologicznym oraz analizie aktualnych pól naprężeń. Wyrażamy nadzieję, że tak skonstruowana monografia, mimo swojej wielogłosowości – a być może właśnie dzięki temu – stanie się dla polskiego środowiska geologicznego inspirującym źródłem wiedzy. Prezentowane w niej autorskie koncepcje budowy geologicznej Polski mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań, weryfikacji hipotez oraz pogłębiania refleksji nad geologiczną przeszłością naszego kraju. W imieniu Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, a także wszystkich Autorów i Redaktorów, zapraszamy do lektury oraz merytorycznej dyskusji.

Karol Zglinicki